

ВИДАТНІ ДІЯЧІ ТА ВИЗНАЧНІ ПОДІЇ

УДК 78.072.2(477)Пав(091)(045)

*Маргарита Кривенко,
кандидатка історичних наук,
завідувачка відділу європейської книги XIX—XX ст.
ЛННБ України ім. В. Стефаника
kryvenko_margaret@ukr.net*

Біобібліографія на перетині життєвих і творчих шляхів: незабутні епізоди спілкування зі Стефанією Павлишин (до 95-річчя від дня народження)

Найбільша розкіш — це розкіш людського спілкування.

Антуан де Сент-Екзюпері

20 травня 2025 р. відомій музикознавиці, педагогині, лекторці, докторці мистецтвознавства, професорці, найавторитетнішій українській дослідниці історії музики другої половини XX — перших десятиліть XXI ст. Стефанії Стефанівні Павлишин виповнилося б 95 років.

З відходом у вічність Стефанії Павлишин (5.01.2021) подумалося: відходить покоління непересічних людей — знакових постатей національної науки та культури. З цими яскравими й талановитими особистостями була пов'язана ціла епоха... Захотілося зупинити час, озирнутися й згадати те, що залишилося поза їхніми бібліографічними персоналіями...

Талановита людина — талановита у всьому. Ці слова, поза сумнівом, стосуються й неординарної, всебічно обдарованої, харизматичної особистості Стефанії Павлишин, внесок якої у розвиток музикознавчої науки та популяризацію української культури вагомий і незаперечний.

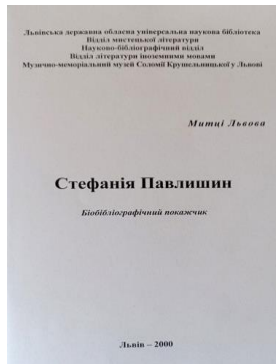
Тішить те, що шану й визнання найавторитетніша українська дослідниця історії музики другої половини XX — перших десятиліть XXI ст. заслужено здобула ще за життя. Численні таланти Стефанії Стефанівни та світ її зацікавлень віддзеркалено у трьох бібліографічних персоналіях [1], які не залишилися непоміченими та дістали схвальні відгуки й рецензії [2]. Плідну багатогранну наукову та музично-просвітницьку працю вченої різнобічно розкрито у збірнику наукових статей і спогадів на її пошану "Syntagmatation" (Львів, 2000) [3] та двох виданнях

збірника "Syntagma musicum" (Львів, 2010, 2013) [4]. Основні віхи життя та науково-педагогічної діяльності висвітлено в публікаціях, присвячених дослідниці, серед яких — гасла в довідкових виданнях (вітчизняних і закордонних) та у хронікальних матеріалах. Знану краянку заслужено пошановують у виступах на конференціях, зустрічах і презентаціях, "...справедливо вважаючи її вченим світового рівня" [5, с. 23]. Активне використання й засвоєння наукових здобутків проф. С. Павлишин українськими та зарубіжними дослідниками у формі покликань і цитувань її праць — чи не основний критерій об'єктивної оцінки наукових успіхів ученої.

Варто додати, що 2010 р. Стефанії Павлишин, дійсному члену Наукового товариства імені Шевченка (від 1992), члену правління Національної спілки композиторів України (від 1998), почесному академіку Національної академії мистецтв України (2009), було надано звання почесного доктора Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка — першого почесного доктора на музично-педагогічному факультеті цього вишу. Композиторка Леся Дичко присвятила Стефанії Стефанівні кантату "Весна".

Відома українка з усмішкою голлівудської кінозірки — "світла зірка нашого часу" (за словами Ірини Калинець) [5, с. 298], з якою саме біобібліографія звела нас далекого 2000 р. (мені випала честь познайомитися з ученою в процесі підготовки її першої бібліографічної персоналії), завжди випромінювала позитивну енергетику, вирізнялася харизмою та принциповістю, захоплювала працелюбністю та патріотизмом, вродженою інтелігентністю й шляхетністю (походила зі славного роду Барвінських). Стефанія Павлишин вражала широтою наукових інтересів та скрупульозністю дослідницької праці з використанням великої кількості

першоджерел, зокрема й оригінальних іноземних (знала з десятків іноземних мов).

Знаковим є і те, що в публікаціях дослідників з аналізом наукового доробку вченої-музикознавиці часто натрапляємо на слово "вперше". Варто наголосити, що 1955 р. дослідниця захистила першу у Львові кандидатську дисертацію з мистецтвознавства. Стефанії Павлишин не раз належало право "першопроходця" (за висловом Марії Загайкевич) [5, с. 275] в українському та світовому історичному музикознавстві, зокрема:

"Їй належить перша монографія про великого лірика української музики Дениса Січинського..." [5, с. 275] (М. Загайкевич, 1989);

"З появою на початку 70-х років її розвідок "Місячний П'єро" А. Шенберга і "Чарльз Айвз" українське музикознавство, мабуть, уперше так сміливо "вступило" в сферу світової музичної проблематики" [5, с. 276] (М. Загайкевич, 1989);

"Зарубіжна музика XX століття" — безперечно чи не найважливіша музикознавча праця С. С. Павлишин, що є разом з тим першою та й по суті єдиною у нашій країні публікацією, де стисло та сконцентровано висвітлюється актуальний стан і магістральні тенденції розвитку сучасної музики..." [5, с. 278] (Л. Теодорович, 1989);

"В її доробку — перша в СРСР книга про основоположника нової американської композиторської школи Ч. Айвза (1874—1954), котрий здобув світове визнання лише помертньо..." [5, с. 278] (Л. Теодорович, 1989);

"...монографія про Валентина Сильвестрова (1989 р.) стала першим і поки що єдиним узагальнюючим дослідженням творчості цього визначного композитора сучасності" [5, с. 142] (І. Чернова-Строй, 2010);

"Книга професора Стефанії Павлишин "Арнольд Шенберг: монографія" (М., Композитор, 2001. — 477 с.), перше на теренах східної Європи фундаментальне дослідження творчості композитора... — визначної і водночас парадоксальної постаті в історії музики XX століття" [5, с. 268] (І. Строй, 2002).

Та найбільше запам'яталися наші вже пост-бібліографічні комунікації й зустрічі, які відкрили для мене нові грані особистості вченої — властивий їй оптимізм і тонкий гумор полонили щирістю та глибиною думки. Хвилини спілкування з пані Стефанією завжди дарували емоційне задоволення, щоразу дивуючи чимось новим та оригінальним. Тож кілька епізодів із незабутніх споминів про цю непересічну жінку та яскраву особистість, яка залишила після себе не лише вагомий друкований доробок (понад 20 (!) монографічних досліджень) і високу оцінку сучасниками її багаторічної плідної діяльності як науковця та педагога, а й добру, світлу пам'ять...

Наші зустрічі зазвичай ініціювала й організовувала Стефанія Стефанівна. Ми (а це, крім мене, Надія Письменна — завідувачка відділу мистецької літератури КЗ ЛОР "Львівська обласна універсальна наукова бібліотека", а також Віра Білевич — дочка відомої львів'янки Олександри Блавацької, близької приятельки Стефанії Степанівни) збиралися в теплу пору року (в останні роки життя Стефанія Стефанівна старалася взимку не виходити з дому — боялася ожеледиці). Традиційно це відбувалося з нагоди дня народження вченої або після її чергової подорожі світом, про що варто сказати окремо. Для зустрічі Стефанія Стефанівна щоразу обирала інше місце. Дивовижні гастрономічні мандрівки затишними львівськими кав'ярнями супроводжувалися щирими й цікавими бесідами, які сприяли гарному та змістовному проведенню часу разом (попри різницю у віці) упродовж багатьох років поспіль.

Стефанія Стефанівна зазвичай розповідала молодечим і мелодійним голосом про родину та людей, з якими зводила доля; ділилася враженнями про суспільно-політичні події, які хвилювали, та мистецькі заходи, в яких брала участь ("музикознавець, у якого на всі речі своя думка" (за словами Лідії Грабар [5, с. 283]). Ми обмінювалися думками щодо виходу нових книжок; вели розмови про мандрівки та літній відпочинок тощо. Стефанія Стефанівна цікавилася не лише нашими професійними, а й родинними справами, раділа нашим успіхам, переймалася нашими проблемами...

Останніми роками вона багато подорожувала, втілюючи давні мрії "побачити провідні музеї світу, піти на вистави в найвідоміші театри..." [5, с. 282], поплавати в океані, адже в радянські часи була невиізною.

Знання багатьох іноземних мов (польської, французької, німецької, англійської, італійської,

латини, чеської, іспанської), читання іноземної літератури (була багатолітньою активною читачкою Львівської іноземної книгозбірні, що на вул. Мулярській, 2а), давало їй змогу самостійно оглядати те, що найбільше цікавило й не завжди входило в загальну програму туристичної групи.

Під час однієї з наших зустрічей сонячного травневого дня 2018 р. у Стрийському парку ми дізналися, що пані Стефанія наділена ще одним Божим даром — поетичним і пише вірші, здебільшого гумористичні, пов'язані з подіями свого життя. Мала кілька зошитів неопублікованих поезій і пообіцяла при наступній зустрічі деякі з них почитати.

А вже ввечері того самого дня я отримала на електронну пошту дотепний віршик такого змісту:

*Були три дами дружні на диво,
дві працюючі, третя лінива.
Ті дві гарують вдень і вночі,
не мають від неї помочі.
"Прошу не мати до мене претензії,
бо я давно вже на пенсії.
Про бібліографію не маю поняття,
не для мене це трудне заняття".
Отак вона їм сказала,
і всю працю на них переклала.
То ж Надія і Марго все зробили вже давно.
Довго шукали в книжках і журналах,
щоб щось знайти на її славу.
Не ждучи вдячності Стефанії,
вони здійснили її мрії.
Королева Марго взяла все в руки
і повела всіх не на муки.*

*А до чудового парку і майже замку,
де ми б сиділи з вечора до ранку.
Та вистачило бути пополудні,
коли ми забули про всі будні.
Бо сонце сіяло і пташки співали,
і це три дами у серці сховали.*

Варто уточнити, що в цих поетичних рядках йшлося про нашу роботу над біобібліографією вченої, завершенням якої стало друге видання біобібліографічного покажчика "Стефанія Павлишин у своїх працях і висловах сучасників" (Львів, 2015), присвячене 85-річчю від дня народження та 60-річчю наукової діяльності.

А свого слова пані Стефанія дотримала — при наступній зустрічі читала нам свої вірші...

Пропозиції стосовно написання спогадів, яких ми час від часу делікатно торкалися у спілкуванні зі Стефанією Стефанівною, завжди закінчувалися відмовою та лаконічним поясненням: "Писати про людину лише хороше — ідеалізувати її — це не правильно, а писати щось негативне — не мені судити". Тому залишила небагато спогадів, хоча прожила довге й нелегке життя та мала що сказати...

Пам'ять про вчену — це не тільки книжки з дарчими написами, світлини з різних подій і зустрічей, а й оригінальні сувеніри з туристичних подорожей як свідчення про вишуканий смак цієї непересічної жінки та її глибоку вдячність...

20 травня 2021 р. ми знову зустрілися. Але вже утрюх, на могилі Стефанії Павлишин на Личаківському цвинтарі. Поставили свічку, помолилися, поклали квіти — її улюблені конвалії...

Список літератури

1. Стефанія Павлишин : біобібліогр. покажч. / ЛДОНУБ, Відділ мистецької л-ри, Наук.-бібліогр. відділ, Відділ л-ри інозем. мовами, Муз.-мемор. Музей Соломії Крушельницької у Львові ; [упоряд.: М. Кривенко, Н. Письменна, Л. Терещенко]. Львів, 2000. 68 с. (Митці Львова); Стефанія Павлишин у своїх працях і висловах сучасників : [біобібліогр. покажч.] / [упоряд.: М. Кривенко, Н. Письменна, Л. Терещенко]. Львів : БаК, 2005. 158, [1] с., іл.; Стефанія Павлишин у своїх працях і висловах сучасників : [біобібліогр. покажч.] / [упоряд.: Маргарита Кривенко, Надія Письменна]. Вид. 2-е, доповн. Львів : Растр-7, 2015. 304 с., іл.
2. Стефанія Павлишин : біобібліогр. покажч. / ЛДОНУБ, Відділ мистецької л-ри, Наук.-бібліогр. відділ, Відділ л-ри інозем. мовами, Муз.-мемор. Музей Соломії Крушельницької у Львові ; [упоряд.: М. Кривенко, Н. Письменна, Л. Терещенко]. Львів, 2000. 68 с. (Митці Львова).
Рец.: Савицький Р., мол. Харизма музикознавця. *Наше життя* (Нью-Йорк, США). 2001. Вересень. С. 9.
Стефанія Павлишин у своїх працях і висловах сучасників : [біобібліогр. покажч.] / [упоряд.: М. Кривенко, Н. Письменна, Л. Терещенко]. Львів : БаК, 2005. 158, [1] с., іл.
Рец.: Грабовський В. Книжка як віддзеркалення життя. *Вісник Книжкової палати*. 2006. № 3. С. 11—12.
Стефанія Павлишин у своїх працях і висловах сучасників : [біобібліогр. покажч.] / [упоряд.: Маргарита Кривенко, Надія Письменна]. Вид. 2-е, доповн. Львів : Растр-7, 2015. 304 с., іл.
Рец.: Філоненко Л., Німолів О. Слово про Стефанію Павлишин. *Українська музична газета*. 2015. Лип.—верес. (№ 3). С. 8.
Філоненко Л., Німолів О. Науковий доробок Стефанії Павлишин в соціокультурному просторі України. *Молодь і ринок*. 2016. (№ 1 (січень). С. 21—24. URL: <https://annashkolnikova2011.musicaneo.com/ru/blog/articles/view/2233.html> (дата перегляду: 5 берез. 2016 р.).

3. Syntagmation : зб. наук. ст. на пошану д-ра мистецтвознав. проф. Стефанії Павлишин. Львів : Сполом, 2000. 172 с.
4. Syntagma musicum : зб. наук. ст. та спогадів на пошану Стефанії Павлишин. Львів : Сполом, 2010. 195 с., 16 с. іл.; Syntagma musicum : зб. наук. ст. та спогадів на пошану Стефанії Павлишин. 2-ге вид. Львів : Сполом. 2013. 222, [1] с.
5. Стефанія Павлишин у своїх працях і висловах сучасників : [біобібліогр. покажч.] / [упоряд.: Маргарита Кривенко, Надія Письменна]. Вид. 2-е, доповн. Львів : Растр-7, 2015. 304 с., іл.

Надійшла до редакції 30.01.2025

ЗА РУБЕЖЕМ

[https://doi.org/10.36273/2076-9555.2025.4\(345\).48-52](https://doi.org/10.36273/2076-9555.2025.4(345).48-52)

УДК 027.021(493):025.855] "19" (045)

Лілія Прокопенко,

кандидатка історичних наук, доцентка,
головна бібліотекарка науково-дослідного
відділу Національної бібліотеки України
імені Ярослава Мудрого,
prokopenko88888@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0003-0531-6111>

Ірина Лісова,

головна бібліотекарка
науково-дослідного відділу
Національної бібліотеки України
імені Ярослава Мудрого,
lisovairyna@ukr.net
<https://orcid.org/0000-0002-0308-5965>

Повернення втраченого: з історії руйнування та відновлення бібліотеки Левенського університету у XX столітті

У статті висвітлено історичні умови та обставини умисного знищення німецькими військами наукової бібліотеки Левенського католицького університету під час Першої та Другої світових воєн 1914 р. і 1940 рр. Увагу зосереджено на вивченні досвіду відновлення книгозбірні. Продемонстровано практику притягнення до відповідальності Німеччини за знищення бібліотеки як важливого європейського інтелектуального осередку й відшкодування завданих німецькою армією збитків. Розглянуто шляхи та джерела наповнення фонду, зокрема зусиллями бібліотечної спільноти Німеччини. Схарактеризовано внесок окремих організацій, установ та осіб — представників Великої Британії, США, Франції — у реконструкцію будівлі бібліотеки та відновлення її фонду. Наголошено, що успішне відродження наукової бібліотеки Левенського університету багато в чому завдячує приверненню уваги міжнародної громадськості до проблеми її руйнування й міжнародному резонансу, якого набула ця катастрофа. Констатовано, що відновлення бібліотеки Левенського католицького університету стало символічним підтвердженням важливого значення збереження культурної та інтелектуальної спадщини в постконфліктному суспільстві. Акцентовано на актуальності вивчення успішного закордонного досвіду повоєнного відновлення бібліотек для України в умовах російсько-української війни. Статтю підготовлено за результатами дослідження "Бібліотеки в повоєнному суспільстві: зарубіжний досвід відновлення", проведеного 2023 р. у Національній бібліотеці України імені Ярослава Мудрого.

Ключові слова: бібліотека Левенського католицького університету; історія бібліотечної справи зарубіжних країн; бібліотечна справа у Бельгії; бібліотеки в Першій світовій війні; бібліотеки у Другій світовій війні; повоєнне відновлення бібліотек; бібліокластія

Постановка проблеми. Знищення бібліотек і книжкових зібрань відбувалося під час усіх воєнних конфліктів упродовж усієї історії людства — це жахливий і, на жаль, невіддільний "супутник" бойових дій. У багатьох випадках це були умисні дії, що мали на меті винищення культурної пам'яті та ідентичності нації чи етнічної групи. У XX ст. процеси руйнації бібліотек та їхніх фондів відрізнялися катастрофічними масштабами. Книги знищували і внаслідок супутніх воєнних дій, і свідомо спалювали, розкрадали, оголошували незаконними та небезпечними. В умовах російсько-української війни, коли під загрозою опинилася культурна й інте-

лектуальна спадщина нашої держави, зосереджена в бібліотеках, архівах, музеях, набуває актуальності пошук відповіді на запитання: чи загалом можливо відновити зруйновані бібліотеки? Одним із небагатьох успішних прикладів є досвід відновлення наукової бібліотеки Левенського католицького університету (Бельгія) двічі — після руйнувань під час Першої та Другої світових воєн.

Аналіз досліджень і публікацій. Майже у всіх фундаментальних дослідженнях історії знищення книг і бібліотек під час воєн упродовж історії людства наведено приклад спалення бібліотеки Левенського католицького університету (М. Апелблат [1], Ф. Баез [2],